

אקטואליה

חודש אדר ב' תשע"ד, מאת הרב דוד גרינוולד
מס' 178

המן ההוא והזה

בשנות השואה לא היתה ליהודים שמחה וששון ויקר, ההיפך הוא הנכון. בזדונסקה וולה הודיעו, שהיות שהמגילה לא נגמרה אזי הם יגמרוה, ובתור עונש שהיהודים העזו לתלות את עשרת בני המן, יתלו עשרה יהודים, ושלמה ז'ליכובסקי הובל לתליה עם עשרה יהודים תוך שירתו הסוחפת "שושנת יעקב צהלה ושמחה".

וכך גם בלודג ז'זין ולנציץ ובסביבותיהם בוצעו ע"י הנאצים תליות המוניות כביכול על תליית עשרת בני המן. כמובן שברחוב לא שלטה אורת פורים אלא אורת תשעה באב, התפילה נאסרה בציבור, ובכל זאת קראו את המגילה בכל חצר, שולחנות לא נערכו בחצרות האדמו"רים, הכספים שנכנסו בשביל מתנות לאביונים – היו רחוקים מלמלא את הצרכים של העוני. כשהגיעו יהודי הונגריה למחנות הריכוז הציתו ביושבים את להט חג פורים שכמעט נשכח מלבם, וקטעי המגילה נשמעו נקראים בע"פ מעל הדרגשים. כשהביאו להם את מנת הנוזל העכור שנקרא מרק, הושיט האחד לחברו כף מרק ואמר לו זה משלוח המנות שלי, ואם אתה רוצה תן לי כף מרק משלך, וכך קיימו את מצוות "משלוח המנות איש לרעהו". המדיניות הנאצית בקשה בימים אלו לשבור את הרוח ואת האמונה – ברצח אכזרי, ואמנם מבחינה רגשית ומעשית עלה הדבר בידם, ואולם למרבית הפלא החגים היו מוקד של אחיזה רוחנית, שבו כרכו את העבר עם העתיד. ומתוכנם של המועדים המשיכו לשאוב חיזוק ותקוה לישיעה, הארועים ההיסטוריים קבלו משמעות אקטואלית – כשהרוצחים כונו בשמות של דמויות מן ההסטוריה כמו פרעה, אנטיוכוס והמן. בכל מקרה ארועי ההווה נתפסו כתופעה בתוך ההסטוריה היהודית ולא חיצונית לו, תוך שהם נשענים על הישיעה שבמסורת החגים. וכך גם אם הבטויים המעשיים של המועד היו דלים, אך הפן הרעיוני והתוכני נשמר היטב, המציאות הקשה לא שחקה את העיסוק בהגות ובמשמעות החינוכית – מוסרית של המועדים. הדבר מלמד על רוחם הגבוהה של היהודים, הנאנקים תחת התמודדות במציאות שפלה ביותר. בה כל חייהם תלויים על בלימה. ואעפ"כ מבקשים הם לא לוותר על איכות חייהם ולתת להם תוכן רעיוני ושאיפה מוסרית למרות היעדרותה של השמחה מן הלב, הרעיון המופשט של החג והבטחת הגאולה הצפונה בו – הפיחו תקוה לישיעה מכח הפורים, ושאו ממונה.

לפני הכיבוש הנאצי יצא עיתון פורימי בתיאור בו מבקש המן לסייר בעולם ולראות כיצד ממומשת תוכניתו להרוג ולאבד את היהודים – בשנת תרצ"ח 1938, בגרמניה הוא פוגש בגבלס שלועג לו על חוסר המקצועיות שלו. בכך שפרסם את תוכניתו ברבים, כשהנאצים מדליפים את התוכנית במנות קטנות עטופות כראוי במלים מצוחצחות, כשהעטיפה היא החשובה ביותר והמן אכן מודה בכך שהיה מפגר ביותר ואילו בדור זה הבצוע היה יותר טוב. רבי קלונימוס קלמיש שפירא – האדמור מפיסצנה, דרש על העמלק ההיסטורי שקירר את האמבטיה, לא רק במשמעות הפיסית – שבפגיעה בעם ישראל, אלא גם במישור הרוחני. לפני שלחם בישראל, היו אנשים שהתלהבו מהפאר החיצוני שהקרין אותו עמלק, ובשל כך נתקררה דעתם מהתורה ומחכמתה. כאילו גם חכמת העולם יש בה יופי ומדות טובות ואף ניתן להפיק ממנה רווחים. ועשה הקב"ה שזיווג לנו את עמלק עם כל חכמתו, ותתגלה כל רשעותו וזוהמו, רציחותיו וריקבוננו, וכך מתגלה האמת שבחכמת העולם. ועל כך מצוה אותנו התורה, "זכור את עשה לך עמלק – אשר קרחה" – שצנן בך את יחסך לחוכמת התורה ומעתה מכיר אתה שתוכו מלא ברפש, וכל אותה חכמה שהמציאו על היופי והמדות מעתה דורשים אותה על גנבה, גזל, רצח ושאר זוהמות שהם מצדיקים אותם בחכמתם. משא"כ תורתנו הקדושה לא נתן לעקם אותה כפי סטייתו של האדם. כלומר, גרמניה מייצגת את תרבות ההשכלה, המאיימת לפגוע לא רק בגוף היהודי, אלא גם ובעיקר ברוחו של היהודי.

בהמשך דורש האדמו"ר ואומר: כיפורים – כיפורים, כמו ביום הכיפורים, מענה האדם את עצמו – בגזירת האלוקים, כך גם בפורים על האדם לשמח את עצמו – כפי שמצווה לעשות. וכפי שעיצומו של יום הכיפורים מכפר, גם אם לא השלים בעצמו את התשובה במלואה, כך גם עיצומו של יום פורים – פועל ישועות עלינו, גם אם לא הצלחנו לשמוח כפי שדרשה זאת ההלכה.

בהמשך דורש האדמו"ר ואומר "ויזנב בך כל הנחשלים אחרוך" כל אלה שרוחם נופלת בקרבם, עמלק מנסה לפגוע בהם, וליאש אותם, ולאבד מהם כל תקווה לישיעה. ואולם עלינו לשאת מבט למרומים ולצפות לישיעה שתבוא גם שלא בדרך הטבע. וכל עוד לא תבוא הישיעה לשעבד לבנו אליו ולקבל גזרותיו באהבה. והאדמור מזהיר בהמשך, מפני זרעו של עמלק, גם אם ינוצח עמלק וימחה שמו, אבל הזרעים שלו ינבטו וידרשו מאיתנו שוב מאבקים על דור ההמשך.

"השבת שמחללים הרבה מישראל, ישאר בכמה מהם זמן רב מחולל אצלם, וקדושתו מחוללת, ולא יפחדו כ"כ מלעשות בו מלאכה – כמו עד עתה. הזהירות ממאכלות אסורות – לא תהא אצל הרבה מהם כ"כ חמורה כמו עד עתה, אם ח"ו נכשלים בהם בימי עמלק. והאם אותם בני הנעורים, שמוכרחים להתבטל מתורה, ואינם יודעים בעצמם אם חיים הם מצער וצרות, ר"ל, ישובו במהרה להכניס ראשם ורובם לתורה כמאז, גם אחר שיימחה עמלק? מחה אמחה – כדי שלא ישאר אחריו הרבה זרעים".

עיתון מחתרתי שהופץ בגטו ורשה כותב: "עמים רבים נהלו מלחמה נגד היהודים, הרעו להם. אבל עמלק זה משהו אחר לגמרי, עמלק שם לו למטרה את השמדת היהודים, בשיטה, בחשבון קר, בסדיזם, לפי תכנית, עפ"י סדר וקו,

ע"י חוקים וסעיפים – והדת נתנה בשושן הבירה. עמלק וכן גם נכדי המן, אינם מסתפקים ברצח יהודים יחידים, בהמתת נפשות אחדות, לא, זה מעט מדי, מעשה פעוט, ממש ביזיון. חפצים להשמיד בבת אחת את האומה כולה, לגדוע את השורש, להכחיד את היהדות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים – עם מרדכי".

"עמלק דעתו אינה כ"כ ליהודים כמו ליהדות, להשקפה היהודית, לתפיסת העולם היהודית". הנאציזם הוא אנטי תזה מוחלט של המוסר היהודי. הגזענות הנאצית הופכת את החלש לקורבן וע"כ היא מתנגדת לתחושת היושר היהודית ונלחמת כנגד הרגש היהודי לצדק. למך ולמקופח והסולד משפיות דמים וחמס. הנאציזם נלחם באידאות הרוחניות הבאות ממקור היהדות. היהדות מייצגת את הכבוד לצלם האדם באשר הוא, והנאציזם את ההיפך. לא ישרה בעיניהם תורת ה' המדברת על אהבה אפ"י לנכרי, על קריאה לשלום אפ"י לאויב, על איסור השחתת עץ זעיר אפ"י בעת מלחמה, האמונה באלוקים כזה הרואה הכל והדורש חשבון נפש על מעשי עוול – אינה נוחה להם. היהדות קוראת לצדק ואמת, והנאציזם כולו עוול בראש חוצות, ללא כל מצפון וכופר בשכר ועונש. וכיון שאין אידאות אלו יכולות לדור בכפיפה אחת – לפיכך רצונו להשמיד את עם ישראל הדוגל באמונה שלמה באלוקי ישראל.

אם עמלק מעורר את הספק "היש ה' בקרבנו אם אין" – עלינו להתחזק באמונה ובטחון, עלינו לשמור על זהותנו וגאווותנו היהודיים, ללא השפעות חיצוניות הבאות ממקורות עמלקיים. אם חטאנו בנחשלות – נתאזר בהתלהבות לסבול ולעמוד בכל הנסיונות כיהודים. אם העמלק אכזרי סדיסט ורשע – אנחנו נעודד את הרחמים שמוטבעים בנו, נעזור איש לרעהו ונתמוך בנזקקים, ניתן למי שאין לו, מתוך הסעודה שלנו – "משלוח מנות איש לרעהו" ובסך הכל נקבל את התורה מחדש מרצון "קיימו וקבלו" בפורים

והעיתון מסיים בקריאה לרבש"ע "זכור את אשר עשה לך עמלק – אל תשכח!"

הפסוקים של המגילה שנקראו כמצוות אנשים מלומדה, קבלו משמעות. והברכה "הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו". נאמרה מתוך קירות הלב. גם אנשים שרחקו ממצוות התעודדו התנחמו בישועה קרובה. וציפו לאסתר שלהם שתקום ותושיעה. וכשם שזכו יהודי שושן כך גם הם יראו נקמה מאויביהם.

ואנו קוראים את המגילה ונזכרים בהמן שכשל לגמרי, וזה המודרני המתקדם – שפגע בנו קשות גם פיסית וגם רוחנית, ותקוותנו לראות סוף סוף בישועה הסופית השלמה בקרוב.